

GYDYTOJŲ žinios

2025 M. VASARIO 3 D.

3

Vaikų ligų gydytojai pirminiame lygyje dirbs	2
Audito išvados parodė nemažai trūkumų	2, 3
Tyrimo rekomendacijos leis daug mažiau improvizuoti	4, 5
Nepaisydami mirtino pavojaus, jie gelbėjo žmones	5–7
Medikai ir medicina knygos ženkluose – ekslibrisų katalogas „Lietuvos medicina 2024“	7, 8
Vilniuje – diskusija apie vaistų prieinamumą ir pasirengimą krizėms	8

Vaikų ligų gydytojai pirminiame lygyje dirbs

Sveikatos apsaugos ministras pasirašyti svarbūs įsakymai garantuos aukščiausią paslaugų kokybę vaikams, nes reglamentuoja, kad pirminiame lygyje vaikų ligų gydytojai dirbs.

Pirmasis dokumentas – įsakymas „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SVEIKATOS APSAUGOS MINISTRO 2005 M. GRUODŽIO 5 D. ĮSAKYMO NR. V-943 „DĖL PIRMINĖS AMBULATORINĖS ASMENS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ TEIKIMO ORGANIZAVIMO IR ŠIŲ PASLAUGŲ IŠLAIDŲ APMOKĖJIMO TVARKOS APRAŠO TVIRTINIMO“ 2026 m. sausio 6 d. Nr. V-10.

Pagal šį įsakymą, jeigu prie PAASP įstaigos yra prirašyta daugiau kaip 800 vaikų, gali būti steigiama ir vaikų ligų gydytojo komanda.

R. Urbonienė

Apylinkė – šeimos gydytojo (arba vidaus ligų gydytojo, vaikų ligų gydytojo, gydytojo akušerio ginekologo ir gydytojo chirurgo kartu) arba vaikų ligų gydytojo, arba vidaus ligų gydytojo komandai priskirta aptarnauti prisirašiusių asmenų grupė.

Įsakyme nurodyti vidaus ligų gydytojo arba vaikų ligų gydytojo

komandos paslaugas teikiantys komandos nariai: vaikų ligų gydytojas arba vidaus ligų gydytojas ir slaugytojas, akušeris, atvejo vadybininkas, kineziterapeutas, gyvenamosios medicinos specialistas, apylinkės administratorius, socialinis darbuotojas.

Įsakyme nurodytas rekomenduojamas šeimos gydytojo arba vidaus ligų gydytojo, arba vaikų ligų gydytojo komandoje dirbančių narių etatų skaičius.

Šis įsakymas įsigaliojo 2026 m. sausio 15 d.

Kitas įsakymas „DĖL VAIKŲ ASMENS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS TVARKOS APRAŠO PATVIRTINIMO“ 2026 m. sausio 16 d. Nr. V-45.

Įsakyme išdėstytas Vaikų asmens sveikatos priežiūros tvarkos aprašas, Vaikų asmens sveikatos priežiūros organizavimo principai, nustatytas Pirminio,

Antrinio ir Tretinio lygio paslaugų teikimas.

Šis įsakymas, išskyrus 2 punktą, įsigalios 2026 m. kovo 1 d.; šio įsakymo 2 punktas įsigalios 2027 m. sausio 1 d.

„2 punktas. Jeigu pirminio lygio paslaugas teikiančioje ASPĮ prižiūrima 1 500 ar daugiau vaikų, jų sveikatos priežiūrai rekomenduojama įdarbinti vaikų ligų gydytoją. Jeigu pirminio lygio paslaugas teikiančioje ASPĮ prižiūrima daugiau nei 3 000 vaikų, rekomenduojama, kad pirminio lygio paslaugas teikiančioje ASPĮ dirbtų ne mažiau kaip 2 vaikų ligų gydytojai.“

Dėkojame viceministrei Laimutei Vaidelienei, aktyviai prisidėjusiai rengiant šiuos įsakymus.

Rasa Urbonienė
Pirminio lygio komisijos
pirmininkė

Audito išvados parodė nemažai trūkumų

Pernai balandžio pradžioje Seimo Sveikatos reikalų komiteto sprendimu Sveikatos apsaugos ministerijai (SAM) buvo pavesta atlikti auditą Nacionaliniame visuomenės sveikatos centre. Sveikatos reikalų komiteto posėdyje parlamentarams šio audito išvadas pateikė SAM Centralizuoto vidaus audito skyriaus vedėja Violeta Pamerneckienė.

Pasak jos, vidaus audito tikslai buvo įvertinti Nacionalinio visuomenės sveikatos centro veiklos ir valdymo organizavimą po struktūrinių pokyčių, taip pat Nacionalinio visuomenės sveikatos centro veiklos ir valdymo organizavimą perėmus Nacionalinės

SAM Centralizuoto vidaus audito skyriaus vedėja V. Pamerneckienė

visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos pavaldumą. Anot V. Pamerneckienės, šiuo auditu nustatyta, kad „organizacinė struktūra ir pareigybės sąrašas yra patvirtinti vadovaujantis teisės aktais, tačiau personalo paskirstymas tarp padalinių išlieka netolygus ir darbo krūviai skiriasi. Taip pat pamatėme, kad nepakankamas Visuomenės sveikatos saugos informacinės sistemos funkcionalumas turi įtakos Nacionalinio visuomenės sveikatos centro vykdomos visuomenės sveikatos saugos kontrolės veiksmingumui. Skirtingi tikrintų ūkio

Atkelta iš p. 2

subjektų atrankos kriterijai taip pat turėjo įtakos atliktų patikrinimų skaičiui. Pamatėme, kad švietimo ir mokslo institucijų registro Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemoje vaikų neformaliojo švietimo mokykloms, kurioms neskiiriamas finansavimas, neprivalo registruotis sistemoje. Sporto registre reikalavimo registruoti sporto klubus nėra, todėl Nacionalinis visuomenės sveikatos centras, neturėdamas informacijos apie visus veiklos vystytojus, negali visiškai užtikrinti vaikų neformaliojo švietimo įstaigų ir sporto klubų, veikiančių be privalomųjų leidimų – higienos pasų, – patikrinimų.“

Nacionaliniam visuomenės sveikatos centrui pavedus įgy-

tik 16, o darbuotojų priimta tik 11. 48 proc. konkursų bei atrankų neįvyko. Statistikos duomenimis, nuo 2023 iki 2025 m. rugsėjo iš viso buvo organizuoti 178 konkursai, iš kurių įvyko tik 54. Buvo priimtas 41 darbuotojas. 105 konkursai neįvyko. Įgyvendinus struktūrinius pokyčius, Nacionaliniame visuomenės sveikatos centre buvo panaikinta 12 užimtų pareigybių, 11 darbuotojų buvo perkelti į kitus funkcinis skyrius ir tik 3 darbuotojai nesutiko su pateiktais pasiūlymais. Jie buvo atleisti iš pareigų. Vadovų ir darbuotojų pareigybių santykio vidurkis yra 24 proc. (t. y. 1 su 4). Yra atskiri departamentai (kaip Šiaulių, Kauno, Panevėžio ir Tauragės), kurių santykis yra 30 proc. vadovaujamo personalo. Tad neužtikrinamas tolygus žmoniškųjų išteklių valdymas. Iš

kontrolė. Nesant Sporto registro automatizuotų duomenų neužtikrinama sporto klubų veiklos priežiūros ir leidimų – higienos pasų – išdavimo kontrolė.

Nacionaliniam visuomenės sveikatos centrui auditoriai pateikė rekomendacijas. Siekiant užtikrinti racionalią įstaigos struktūrą ir subalansuotus darbo krūvius, atlikti teritorinių rajonų skyrių veiklos ir darbo krūvių analizę, peržiūrėti padalinių struktūrą ir įvertinti galimybę rajonų skyrių funkcijas perkelti į departamentų vykdomas funkcijas. Taip pat parengti darbo krūvių vertinimo tvarkos aprašą, leidžiantį nustatyti personalo poreikį ir funkcijų paskirstymą. Siekiant užtikrinti visapusišką sporto ir neformaliojo švietimo paslaugų bei kitų veiklų priežiūrą, atlikti veiklų analizę ir įvertinti rizikas,

sveikatos priežiūros laboratorija, vadovauja 2,5 metų. Per tą laiką Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos vadovo postą organizuoti net 3 konkursai. „Iš tikrai kiekvieną kartą analizuojame priežastis. Kad pritrauktume daugiau kandidatų, viešiname laboratorijos veiklą. Deja, neateina arba ateina tokie kandidatai, kurie nelabai supranta, kur einantys ir kokia šios laboratorijos specifiška ir t. t. Kol kas neturiu atsakymo, kodėl taip yra. Daugelis pretendentų sakė, kad viską gali, bet patys nežino, į kokį konkursą ir į kokias pareigybės eina“, – į pateiktą klausimą atsakė V. Gruodis.

Parlamentaras prof. Saulius Čaplinskas išklaušęs audito išvadų pabrėžė: „Kalbant apie planinius patikrinimus, Kaune nėra dukart mažiau gyventojų

Nacionalinio visuomenės sveikatos centro direktorius V. Gruodis

Dr. T. Petrulionienė

vendinti Nacionalinės sveikatos priežiūros laboratorijos savininko teises ir pareigas yra sukurta tiesioginė sąsaja tarp Nacionalinio visuomenės sveikatos centro valstybinio užsakymo tyrimams atlikti formavimo ir asignavimo skyrimo Nacionalinei visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijai. Audito metu pastebėta, kad neužtikrinamas tolygus žmoniškųjų išteklių valdymas: darbuotojų skaičius Nacionaliniame visuomenės sveikatos centre nuosekliai mažėja, centras susidūrė su reikšmingomis personalo pritraukimo problemomis. 2023 m. pabaigoje buvo patvirtintos 743 pareigybės, neužimtų pareigybių buvo 18 proc. 2025 m. (iki liepos 1 d.) buvo patvirtintos 558 pareigybės, užimtų buvo 493, neužimtų pareigybių buvo 12 proc., iš jų 24 buvo neužimtos daugiau kaip metus. Tokios pareigybės sudarė 5 proc. 2025 m. buvo organizuoti 83 konkursai, atrankos. Iš jų įvyko

viso yra 443 pareigybės, iš viso prižiūrima beveik 58 tūkst. objektų. Tačiau Marijampolės, Tauragės departamentai prižiūri 1,5 karto mažiau, nei yra vidurkis prižiūrimų objektų (prižiūrimų objektų vidurkis – 131). Utenos departamentas prižiūri tik 72 objektus. Tai pats mažiausias prižiūrimų objektų skaičius.

Nacionalinio visuomenės sveikatos centro departamentų planinių patikrinimų skaičius 2023 m. II pusmetį realiai nekito. Neplaninių patikrinimų daugiausia atlieka Vilniaus ir Kauno departamentai, mažiausiai – Tauragės, Telšių departamentai. Žiūrint į paslaugas, kurioms teikti reikalingi higienos pasai, jų mažėjimas yra nedidelis, išliko panašiai toks pat kaip ir prieš struktūrinius pokyčius. Dėl švietimo ir mokslo institucijų registruose nepakankamų duomenų neužtikrinama vaikų neformaliojo švietimo objektų veiklos ir leidimų – higienos pasų – išdavimo

kad būtų apimami rizikingiausi tikrintini subjektai. Auditas rekomenduoja kreiptis į Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją dėl Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos privalomumo ūkio subjektams, vykdančioms sporto klubų ir vaikų neformaliojo švietimo veiklas. Audito rekomendacijose siūloma parengti ir Nacionalinio visuomenės sveikatos centro ir Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos veiklos planų rengimo, derinimo ir stebėsenos tvarkos aprašą.

Komiteto nariai pateikė nemažai klausimų. Komiteto pirmininkė Lina Šukytė-Korskė pasiteiravo, kodėl Nacionalinėje visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijoje vis dar nėra nuolatinio direktoriaus. Nacionalinio visuomenės sveikatos centro direktorius Vaidotas Gruodis priminė, kad, įstaigą sujungus su Nacionalinės visuomenės

nei Vilniuje, o priežiūros objektų nėra dukart mažiau nei Vilniuje. Susidaro keistas paradoksas.“ Nacionalinio visuomenės sveikatos centro vadovas atsakė į pateiktą klausimą: „Vilniaus problema yra savotiška – turime labai daug skundų, prižiūrimi objektai yra didesni. Kontrolę tektų skelti į planinę ir operatyvinę. Mes stengiamės tai sulgyinti, bet Vilniuje yra daug skundų, kad nespėjama atlikti planinės kontrolės. Kaune skundų yra mažiau. Kauniečiai sugėba išsiaiškinti ir skundus, kartu atlikti planinę kontrolę.“

Komiteto posėdyje parlamentarams Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos veiklos apžvalgą pristatė Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos Cheminių tyrimų skyriaus vedėja, laikinai vykdanči direktoriaus funkcijas, dr. Toma Petrulionienė.

„Gydytojų žinių“ informacija

Tyrimo rekomendacijos leis daug mažiau improvizuoti

Prieš 6 metus prasidėjusi COVID-19 pandemija reikšmingai paveikė žmonių mitybos įpročius, maisto pasirinkimo kriterijus, maisto papildų vartojimą ir fizinį aktyvumą. Šiemet Lietuvoje buvo pristatytas reprezentatyvus mokslinis tyrimas, kuris atskleidė, kaip kasdienybės srityje rodikliai keitėsi 2021–2023 m. Per pandemiją žmonės susimąstė apie savo sveikatą. Tyrimą atliko Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Sveikatos mokslų instituto visuomenės sveikatos specialistas dr. Rokas Arlauskas.

Pasaulio sveikatos organizacijai 2020 m. kovo 11 d. paskelbus COVID-19 pandemiją, daugelyje šalių buvo įvesti fizinio kontakto apribojimai, ribota medicininė pagalba. Didelė baimė ir neaiškumas paskatino žmones ieškoti alternatyvių būdų saugoti sveikatą – imuninę sistemą sustiprinančio maisto, vitaminų ir maisto papildų. Priverstinė socialinė izoliacija ir karantinas radikaliai pakeitė kasdienį gyvenimą ir daugeliu atvejų lėmė fizinio aktyvumo sumažėjimą. Tuo metu socialinės medijos aktyviai reklamavo maisto papildus kaip priemonę kovoti su koronavirusu, nors mokslininkai įrodymų, patvirtinančių jų veiksmingumą, neturėjo.

Pasak mokslininko dr. R. Arlausko, tai pirmas tokio pobūdžio tyrimas mūsų šalyje, apimantis COVID-19 pandemijos pabaigos laikotarpį ir deves metus po jo. Jo tikslas – išsiaiškinti, kokią įtaką pandemija padarė žmonių mitybai, maisto papildų vartojimui ir fiziniam aktyvumui, kad būtų galimybė pamatyti realius duomenis, netolygumus skirtinguose Lietuvos miestuose ir kaimuose. Tam ir buvo inicijuotas visus Lietuvos gyventojus reprezentuojantis tyrimas. Apklausa vykdyta skirtingose vietovėse tris kartus: 2021, 2022 ir 2023 m. Kaskart buvo apklausta po 1 600 gyventojų. Dr. R. Arlausko pastebėjimu, iki pandemijos dauguma žmonių maistą rinkosi gan primityviai:

Dr. R. Arlauskas

svarbiausias kriterijus buvo skonis ir kaina, t. y. produkto nauda sveikatai buvo tik trečioje vietoje. Tačiau pandemija pakoregavo požiūrį į maistą ir mitybą. Vertinant 2021–2023 m. duomenis, pirmą kartą daugeliui žmonių renkantis maistą svarbiausias klausimas tapo: „Ar tai naudinga mano sveikatai?“. Tąsyk pirmą kartą sveikatos nauda aplenkė kainą, o skonis tapo antru kriterijumi: pradėta žiūrėti į tai, kas stiprina organizmą, o ne vien į tai, kas skanu ir pigiau. Miestiečiai greičiau pradėjo rinktis sveikatai palankesnę maistą nei kaimo gyventojai, bet laikui bėgant jų susirūpinimas savo sveikata taip pat išaugo. Tačiau pasibaigus pandemijai žmonės dažniau rinkosi maistą pagal skonį ir kainą, o sveikata vėl nebebuvo tokia dominuojanti kaip per pandemijos piką.

Pandemijos metu maždaug kas antras darbingo amžiaus žmogus buvo bent kažkiek fiziškai aktyvus. Beveik kas antras apskritai nespportavo, tyrime dalyvavę trečdalis jų nurodė, kad jų fizinis aktyvumas per pandemiją sumažėjo, o tik maždaug kas devintas teigė, kad aktyvumas padidėjo. Labiausiai sumažėjo aktyvumas tų žmonių, kurie iki pandemijos sportavo retkarčiais, nesistemiškai. Po pandemijos aktyviai sportuojančių žmonių fi-

zinis aktyvumas padidėjo, jie grįžo į treniruotes ir net sustiprino fizinio aktyvumo režimą. Tarp tik laisvalaikio sportuojančių ir nespportuojančių kurį laiką buvo matyti gerėjimo ženklai, bet 2023 m. jų aktyvumas sumažėjo. Pasak dr. R. Arlausko, moterų fizinis aktyvumas sumažėjo labiau nei vyrų. Palyginti su gyvenančiais kaime, miestų gyventojai dažniau nurodė, kad jų fizinis aktyvumas sumažėjo. Dr. R. Arlauskas teigė: „Kitai variant, pandemija daugeliui tapo stabdžiu, o po jos ne visiems pavyko įsibėgėti ir grįžti į ritmą.“

Maisto papildų vartojimas per pandemiją ryškiai išaugo. „Dar prieš pandemiją daugiau kaip du trečdaliai (67,2 proc.) žmonių bent kartais vartojo maisto papildus, bet nuolat juos vartojo tik nedidelė dalis (10 proc.). Pandemijos metu ypač išaugo papildų, skirtų imuninei sistemai, širdies ir kraujagyslių sistemai, sąnariams ir kaulams stiprinti, vartojimas. Tai aiškus ženklas, kad žmonės jų vartojimą suprato kaip būdą pasistiprinti ir apsaugoti nuo ligų. Kartu sumažėjo papildų, skirtų energijai, atminčiai, miegui ir sportui, vartojimas – žmonės labiau orientavosi į menamą apsaugą nuo ligos, o ne į produktyvumą ir sportinius tikslus“, – konstatavo mokslininkas.

Jo pastebėjimu, maisto papildų vartojimas buvo labiau paplitęs tarp moterų, jaunesnių žmonių, turinčių universitetinį išsilavinimą, gyvenančių didesniuose miestuose, gaunančių didesnes pajamas, ir tų, kurie maistą rinkosi labiau dėl naudos sveikatai. „Pastebėjome įdomų ryšį: papildus vartojantys žmonės dažniau buvo ir fiziškai aktyvūs. O tie, kurie papildų nevartojo, dažniau teigė, kad jų fizinis aktyvumas per pandemiją nei pagerėjo, nei pablogėjo“, – sakė dr. R. Arlauskas. Pasibaigus pandemijai, papildų vartojimo paplitimas reikšmingai sumažėjo, o 2023 m. vėl šiek tiek padidėjo iki 72,7 proc. Vartojimo priežasčių reikšmingumas beveik nekito, tačiau priežastį apsaugoti nuo COVID-19 2023 m. minėjo reikšmingai mažiau žmonių.

Tyrimas reprezentuoja Lietuvos suaugusiųjų mitybos, maisto papildų vartojimo ir fizinio aktyvumo pokyčius 2021–2023 m. ir leidžia nustatyti skirtumus tarp lyties, amžiaus, išsilavinimo, pajamų ir gyvenamosios vietos grupių. Šie duomenys gali būti naudojami planuojant sveikatos stiprinimo programas savivaldybėse, mokyklose, bendruomenėse. Labai tiksliai matyti netolygumai – kurias gyventojų grupes reikia įtraukti į prevencines programas atsižvelgiant į lytį, amžių, pajamas bei gyvenamąją vietą. Pagal rezultatus galima formuoti rekomendacijas savivaldybių visuomenės sveikatos biurams ir kitoms institucijoms: aktyviai šviesti visuomenę apie sveiką mitybą, akcentuojant maisto produktų maistinę vertę, mokyti racionalaus ir tikslingo maisto papildų vartojimo, formuoti sveikos, fiziškai aktyvios gyvenamosios nuostatos ir įvairiomis intervencijomis skatinti gyventojų fizinį aktyvumą.

Šios rekomendacijos kartu su pateiktais duomenimis apie skirtingų grupių elgesį gali būti vertingas pagrindas planuojant

Atkelta iš p. 4

informavimo kampanijas ir prevencines priemones, jei ateityje kiltų panaši pandemija. Jei vėl tektų gyventi pandemijos sąlygomis, galėtume daug mažiau

improvizuoti ir labiau remtis tyrimo duomenimis, kurie atskleidė, kur žmonės linkę pervertinti papildus, kur pamiršta judėti ir kaip elgesį galima atliepti aiškesnėmis, mokslu paremtomis rekomendacijomis. Mokslininkas Rokas Ar-

lauskas teigė, kad šiuo metu taip pat analizuojami 2024–2025 m. duomenys, leidžiantys ne tik vertinti situaciją, bet ir prognozuoti pokyčius. Tai bus naudinga visuomenės sveikatos politikos formuotojams bei įgyvendintojams

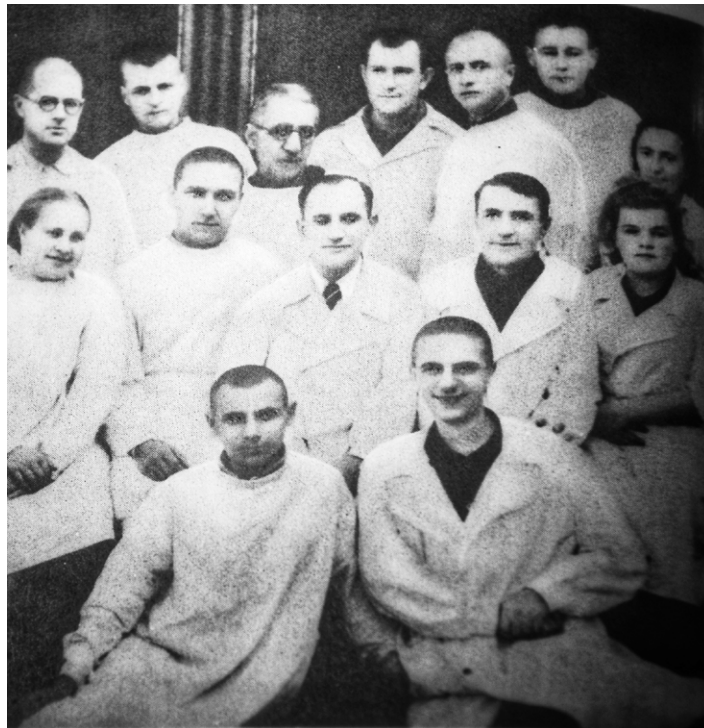
rengiant visuomenės sveikatos srities strateginius dokumentus ir planuojant visuomenės sveikatos intervencijas tiek visoje šalyje, tiek atskirose apskrityse ir t. t.

„Gydytojų žinių“ informacija

Nepaisydami mirtino pavojaus, jie gelbėjo žmones

„Giliai širdyje jausdamas pašaukimą gydytojo profesijai, aš nemačiau aukštesnio tikslo, kaip kovoti už žmogaus gyvybę, stengtis sumažinti skausmus sergančiam žmogui arba nors atidžiu slaugymu ir paguodos žodžiu padėti ligoniui pabaigti savo kančias. Tai buvo mano gyvenimo tikslas, į kurį aš atkakliai veržiausi ir turėjau pasiekti“, – taip apie savo pašaukimą yra sakęs gydytojas rentgenologas, ftiziatrias dr. Kazys Paltanavičius, kurio 110-ąsias gimimo metines šiemet minime.

Jis 1916 m. gimė JAV, 1922 m. tėvai grįžo į Lietuvą, 1942 m. K. Paltanavičius baigė Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultetą, dirbo Histologijos ir embriologijos katedroje, taip pat Kauno infekcinėje ligoninėje. Už atsisakymą tarnauti SSRS kariuomenėje 1945 m. suimtas ir nuteistas 10 metų tremties. Būdamas Komijos ir Vorkutos lageriuose buvo skiriamas dirbti lagerių medicinos punktuose bei ligoninėse. Nuteistieji medikai, priversti dirbti medicinos personalu, teikė pagalbą sergantiems, traumuotiems žmonėms, kovoję su nepakankama mityba ir sunkiomis ligomis. Gydytojo darbas Sibiro lageriuose buvo ne tik profesinė pareiga, bet ir didvyriškas pasiaukojimas, stengiantis išgelbėti gyvybes sunkiomis sąlygomis, nors ir patys buvo represuoti, tremti ir kankinti. Kalintys gydytojai buvo atsakingi už tūkstančių išsekusių žmonių gyvybę, nors dirbo ekstremaliais priemonių trūkumo sąlygomis. Jie dažnai turėdavo klastoti dokumentus (pavyzdžiui, atleisdami silpnuosius nuo sunkių darbų)

K. Paltanavičius su personalu kalinių ligoninėje 1948 m., Varkuta

rizikuodami papildomomis bausmėmis.

Gydytojas radiologas K. Paltanavičius savo atsiminimuose „Gydytojas už spygliuotų vielių“ įtaigiai ir jautriai pasakoja apie alinantį gydytojo darbą lageriuose ir tremtyje, atskleidžia stalinizmo režimo nužmoginimo mechanizmą. „Tai buvo aiškiausias tikslas sunaikinti žmones, kurie negaudami jokio atlyginimo ir blogai maitinami turėjo duoti kuo didesnę pilną valstybei. Ne geriausiai pasiruošęs gydytojas išbadėjusio žmogaus neišgydys medicininėmis priemonėmis, nes vaistų nuo bado dar niekas neišrado“, – knygoje rašė

dr. K. Paltanavičius. „Aš iš visos širdies stengiausi kuo galėdamas padėti vargšams žmonėms. Tokiais atvejais aš pakeisdavau visas grobuoniškas politikas, sugriaunančias tautų gyvenimus, badu ir sunkiausiu darbu marinančius niekuo kaltus žmones ir apverkdavau savo dalį, kad aš ir labai trokšdamas negaliu visų įgytų žinių pritaikyti ir kiekvieną lagerio sugniuždytą žmogų sugrąžinti gyvenimui ir savo gimtajam kraštui. Kiekvieno ligonio netektis man suteikdavo daug sunkių dvasinių kančių ir išgyvenimų, nes gerai supratau, koks skausmas bus artimiesiems, kai jie daugiau niekada nesulauks jų sugrįžtančių

į šeimas. Ir dar mane prislėgdavo tai, kad didžiulė imperija, kuri net dainose didžiuojasi savo platybėmis, visiškai nesiskaito su žmogumi“, – atsiminimuose užfiksavo gydytojas.

K. Paltanavičius knygoje „Gydytojas už spygliuotų vielių“ pabrėžė, kad gydytojai Sibiro lageriuose užėmė išskirtinę vietą dėl savo profesinių žinių, kurios dažnai tapdavo jų išgyvenimo garantu. Nors jie, kaip ir kiti politiniai kaliniai, patyrė badą, šaltį bei represijas, jų medicininė kompetencija buvo itin vertinama lagerių administracijos. K. Paltanavičius aprašo vieną atvejį, kai jam teko ne kartą teikti medicininę pagalbą ne tik lagerio prižiūrėtojų artimiesiems, bet ir susirgus lagerio viršininkams bei administracijos darbuotojams, nes kitų gydytojų nebuvo tose Sibiro platybėse.

Pasibaigus kalinimo bei papildomos tremties laikui, K. Paltanavičiui šiaip taip pavyko gauti leidimą grįžti į Lietuvą. 1956 m. parvykęs, jis dirbo Telšiuose, Šeduvoje, Panevėžyje, vėliau 22 metus dirbo Rentgeno skyriaus vedėju Vilniaus geležinkelinių ligoninėje, 1985–1992 m. Vilniaus universiteto Santariškių klinikose, o po to buvo Vilniaus šv. Jokūbo ligoninės vyriausiasis gydytojas. Per tą laiką apsigynė doktoratą (1973 m.). Jis kartu su bendraautoriais yra parašęs svarbius mokslinius veikalus: „Tulžies pūslės ir latakų lėtinių ligų diagnostika“, „Vidaus ligų simptomų ir sindromų vadovas“ bei „Galvos ligų radiologinė diagnostika“.

Prieš šimtą metų, 1926 m., Marija Butkevičienė baigė Kauno

Atkelta iš p. 5

universiteto Medicinos fakultetą ir tapo moterų bei vaikų ligų specialiste, vertėsi privačia praktika ir dirbo moterų konsultacijoje. Vokiečių okupacijos metais, ypač per Holokaustą, nebuvo paprasta kalbėti apie gydytojus. Viena leidinio „Lietuvos Jeruzalės medikai“ autorių Danutė Selčinskaja pasakodama apie gydytojus, Holokausto metais gelbėjusius žydus, straipsnyje teigė: „Nėra paprasta kalbėti apie gydytojus, kurie Holokausto metais gelbėjo žydus: pacientų žydų atžvilgiu Hipokrato priesaika nebegaliojo, netgi priešingai – žydų žudymas buvo tapęs norma, o jiems padėjusiems žmonėms grėsė mirtis. Tarp žydų gelbėtojų buvo įvairiausių profesijų geros širdies žmonių. Tarp jų buvo ir gydytojų. Daugelis jų nesistengė tapti gelbėtojais, tačiau tiesiog atėjo metas priimti sprendimą, nuo kurio priklausė kito žmogaus gyvybė.“

Garsi Kauno gydytoja Fruma Gurvičienė repatrijuojama į Izraelį išsivežė ir kelerius metus rinktą medžiagą apie žydų gelbėtojus. Kauno gete įkalinta gydytoja F. Gurvičienė buvo pasiryžusi surasti žmonių, ieškoti prieglobsčio penkiametei dukterčiai Noemi ir dukterims – dvylikametei Etai ir šešiolikmėtei Belai. Deja, ne visi išdrįso pažvelgti jai į akis, buvo užtrenktos ne vienos durys. Tačiau padėti nedvejodama sutiko jos buvusi bendramokslė gydytoja M. Butkevičienė. Jos dukra Onutė ir sūnus Povilas sutiko priimti mažąją Noemi. Ši šeima globojo mergaitę apie pusę metų, iki 1944-ųjų rudens. Savo dukrai Etai F. Gurvičienė rado prieglobstį gydytojos Matildos Zubrienės ir Lietuvos kariuomenės atsargos pulkininko Antano Zubrio namuose. M. Zubrienė 1940–1946 m. vadovavo Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninės moterų skyriui, vėliau dirbo Kauno pirmuosiuose gimdymo namuose vyriausiąja gydytoja. Ji gelbėjo persekiojamos žmones. Kai F. Gurvičienė ją įspėjo, kad jos dukros juodbruvės ir jas lengva atpažinti, gydytoja atsakė: „Ar jos kaltos, kad jų plaukai juodi?“ Bandydama gelbėti vyresniąją dukrą Belą, įveikusi baimę F. Gurvičienė atsidūrė akių gydytojos Onos Landsbergienės kabinete, kuri priėmė ją neva kaip pacientę, paklausė, kuo galinti padėti, ir iškliausiai prašymą gelbėti dukrą, O. Landsbergienė teištare: „Tegul ateina.“ Bela buvo atvežta į Landsbergių šeimos vasarnamį

Kačerginėje, kur gyveno Vytautas Landsbergis-Žemkalnis ir du jo sūnūs: penkiolikmetis Gabrielius ir dvylikametis Vytautas. Su Bela buvo elgiamasi labai gražiai, tačiau šeimą ištiko bėda: gestapas suėmė Gabrielių, buvo baiminamasi kratų, todėl Belai skubiai teko ieškoti kitos slapstymosi vietos. Ją priglaudė sodybą Kėdai-

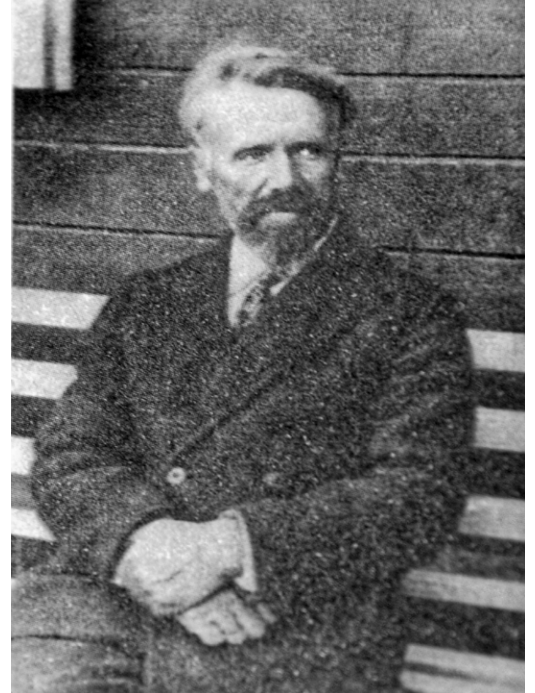
M. Butkevičienė

nių rajone, Lančiūnovoje, turinti dermatovenerologės Aleksandros Ragaišienės-Bieliūnienės šeima.

Gydytojos Elenos Buivydaitės-Kutorgienės, jos sūnaus, taip pat gydytojo, Viktoro Kutorgos ir Kauno kūdikių namų „Lopšelis“ vadovo Petro Baublio vardai pateko į Kauno geto istoriją – jie minimi daugelio buvusių Kauno geto kalinių prisiminimuose. Akių gydytoja E. Kutorgienė laikė savo pareigą gelbėti žmones. Ji sakydavo, kad gydytojas privalo ne tik teikti žmogui medicinos pagalbą, bet ir mylėti jį. Ši tauri humanistė tapo viena aktyviausių žydų gelbėtojų Kaune. Poetas Hiršas Ošerovičius taip apibūdino E. Kutorgienės veiklą ir pagalbą karo metais: „Prasidėjus nuosekliam žydų naikinimui, gydytojos kabinete kartais nakvodavo net septyni aštuoni žydai. Saugodamiesi kaip tik įmanoma, jie ateidavo iš vakaro kaip pacientai ir likdavo čia iki ryto. „Didžiosios akcijos“ išvakarėse, 1941 m. spalio 28 d., jos kabinete nakvojo net 12 žmonių.“

E. Kutorgienės sūnus buvo nepaprastai gabus: šešiolikos baigė gimnaziją, o 21 metų Kauno Vytauto Didžiojo universitete jau gavo gydytojo diplomą ir tapo

jauniausiu Lietuvos gydytoju. Jo darbo pradžia Kauno klinikose sutapo su karo ir vokiečių okupacijos Lietuvoje pradžia. Kaip ir motina, V. Kutorga įsitraukė į Kauno inteligentų būrelio pagrindinę veiklą, teikė pagalbą persekiojamiems asmenims. Kiek vėliau jis išvyko į Minską ir, dirbdamas miesto ligoninėje, tęsė

Gydytojas V. Žakavičius

pagrindžio veiklą. Už tai buvo suimtas gestapo. Už tai buvo suimtas gestapo. Kalėjime susirgo dėmėtąja šiltine, dėl to buvo paleistas. Pasveikęs V. Kutorga grįžo į Zapyškį. Čia nuo vaikystės puikiai pažįstamos apylinkėse vėl dirbo gydytoju ir, nepaisydamas pavojų, tęsė humanistinę misiją.

1942–1944 m. Kauno kūdikių namų „Lopšelis“ vadovu buvo paskirtas jaunas, bet perspektyvus pediatrijos specialistas P. Baublys, kuris 1936 m. buvo baigęs Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultetą ir įgijęs vaikų ligų gydytojo specialybę. Jai jis liko ištikimas visą gyvenimą ne tik gydydamas vaikus, kaip reikalauja Hipokrato priesaika, bet ir gelbėdamas juos nuo gyvenimo negandų, mirtino pavojaus. Rizikuodamas savo ir bendradarbių bei šeimų gyvybę, P. Baublys iš Vilijampolės geto gelbėdavo žydų vaikus į „Lopšeljį“ P. Baublys, kaip ir kiti bendradarbiai, beproteiškai rizikavo. Ne tik savo karjera – nuolatinis pavojus grėsė visiems. Kiek gyvybių padėjo išsaugoti P. Baublys? Deja, lieka tik spėlioti. Nėra aišku, kiek „Lopšelyje“ buvo priglautų, o vėliau lietuvių, lenkų ir rusų šeimose po visą Lietuvą išsiblaškę „baubliukai“ ar jų pali-

kuonys taip ir nežino savo tikrųjų šaknų, tiktai gal kuris nors stebėsi, iš ko paveldėjo juodus plaukus, tamsias akis ar tamsesnį gymį.

Gydytojas Petras Girbudas, kunigas Polikarpas Macijauskas ir 18-metis valstietis Alfonsas Songaila ėmėsi gelbėti žydus Šiaulių regione. Kunigas ir gydytojas susitardavo su ūkininkais,

parinkdavo atokias sodybas, o žydus iš Šiaulių geto į jas vežimu atgabendavo A. Songaila. Gydytojas P. Girbudas labai gerai pažinojo vietas bendruomenę, plačiai buvo žinomas ir jo palankumas žydams. Todėl ilgiau kaip kelias dienas slėpti savo namuose žmonių jis negalėjo. Bet net ir radęs persekiojamiesiems kitą prieglobstį, jis toliau jais rūpindavosi. Per karą Vilniuje gyvenęs gydytojas Pranas Bagdonavičius buvo vienas iš Irenos Veisaitės gelbėtojų. Jauną dantų gydytoją Olgą Gurvičiūtę gelbėjo daug žmonių. Tarp jų ir jos studijų draugė dantų gydytoja Marija Zelčiūtė. Gana ilgai O. Gurvičiūtė gyveno profesoriaus Antano Starkaus ir jo žmonos Elenos šeimoje. 1943 m. kovo 16 d. gestapas suėmė 46 žinomus Lietuvos inteligentus, tarp jų ir profesorių gydytoją A. Starkų. Jie buvo išvežti į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Profesorius A. Starkus, dirbdamas po šešiolika valandų per parą Štuthofo koncentracijos stovyklos kalinių ligoninėje, sustabdė epidemiją. Jis gelbėjo įvairių tautybių kalinius, rizikuodamas gyvybe sugebėdavo už

Atkelta iš p. 6

vielių, kuriomis tekėdavo elektros srovė, kalinamoms žydėms permesti maisto ir vaistų.

Deja, ne visiems medikams, žydų gelbėtojams ir jų gelbėtiems žmonėms pavyko išvengti grėsmės. Kauno IX forte 1944 m. liepą buvo sušaudytas gydytojas, dirbęs Šakių rajono Pakalniškių kaime, Vytautas Žakavičius. Okupavus Lietuvą vokiečiams, gydytojas V. Žakavičius aktyviai

įsitraukė į žydų gelbėjimo veiklą. Netrukus V. Žakavičiaus paraginti, žydams duris atvėrė ir apylinkės ūkininkai. Kalbos apie veiklą pasklido apylinkėje ir pasiekė gestapą. 1943 m. rudenį pažįstami į jo namus iš Kauno atvežė gydytoją Š. Matusevičių ir jo 4 asmenų šeimą. 1944 m. kovo 18 d. į Gelgaudiškį atvyko ginkluotas būrys. Visi slapstyti žydai buvo suimti. V. Žakavičiaus dukra Jadvyga Žakavičiūtė prisimena: „Iš Šakių tėvą atvežė į Marijampolės kalėjimą. Į

kalėjimą jam kelis kartus buvau nuvežusi maisto. Maždaug apie balandžio vidurį jis buvo atvežtas į Kauno kalėjimą, ten man, kaip į konsultaciją pakviestai gydytojai, pavyko su juo pasikalbėti. Jis buvo ramus, džiaugėsi vaikais ir manė, kad atliko gyvenimo užduotį, todėl mirtis jo nebauzino.“ Jis buvo Kauno IX forte sušaudytas prieš pat vokiečiams pasitraukiant iš Kauno. Taip žuvo taurus kaimo gydytojas V. Žakavičius ir kartu su juo persekio-

jamus žydus slėpę Pakalniškio kaimo gyventojai. „Siekti, kad gėrio šiame pasaulyje būtų daugiau“, – tokį šūkį buvo pasirinkusi gydytoja E. Kutorgienė. Panašiai mąstė ir kiti gydytojai, kuriems užteko drąsos, nesavanaudiškumo ir dvasios stiprybės atsipirti atgrasaus šmeižto kampanijoms, okupacinės valdžios grasinimams ir, nepaisant mirtino pavojaus, gelbėti žmones.

„Gydytojų žinių“ informacija

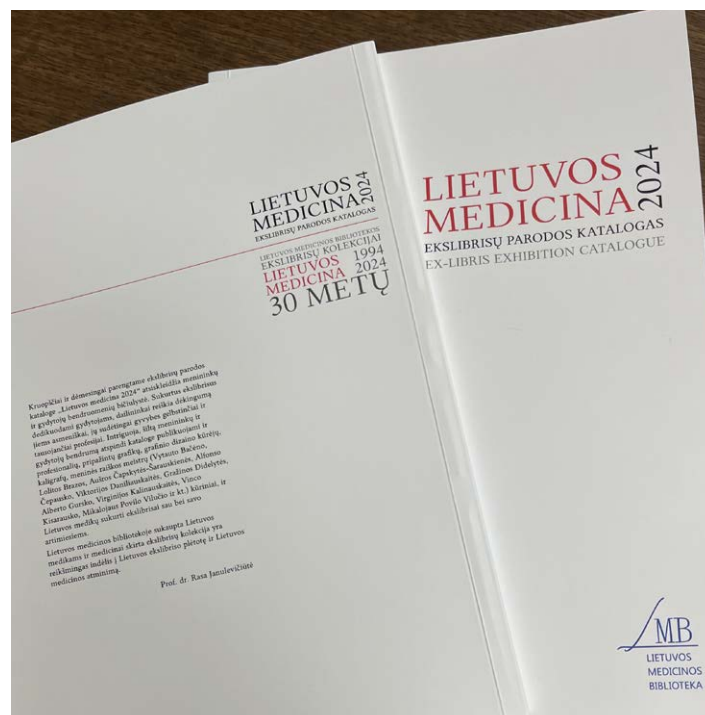
Medikai ir medicina knygos ženkluose – ekslibrisų katalogas „Lietuvos medicina 2024“

„Lietuvos medicinos bibliotekoje sukaupta Lietuvos medikams ir medicinai skirta ekslibrisų kolekcija yra reikšmingas indėlis į Lietuvos ekslibriso plėtotę ir Lietuvos medicinos atminimą“, – teigė menotylininkė prof. dr. Rasa Janulevičiūtė.

1994 m., kai biblioteka minėjo veiklos 50-metį, buvo organizuota tarptautinė ekslibrisų paroda-konkursas „Lietuvos medicina“. 39 autoriai iš 16 šalių pateikė 112 mažosios grafikos kūrinių – knygos ženklų įvairiems Lietuvos medikams ir institucijoms. Tai kolekcijos „Lietuvos medicina“ knygos ženkluose pradžia. Metams bėgant buvo organizuotos dar trys ekslibrisų parodos, parengti katalogai. Šiuo metu kolekcijoje yra per 800 knygos ženklų įvairių autorių, skirtingų kūrybos laikų ir atlikimo technikų.

Tešiama graži tradicija Lietuvos medicinos bibliotekos jubiliejiniais metais surengti ekslibrisų, skirtų Lietuvos medikams ir medicinai, parodą ir parengti katalogą. Kiek vėluodami, bet su džiaugsmu galime pristatyti naujus meno kūrinius, kuriuose atspindima mūsų medicinos istorija.

Ekslibrisų kataloge „Lietuvos medicina 2024“ pateikiamas

Ekslibrisų parodos katalogas 2024 m.

pluoštas meno kūrinių, kuriuos Lietuvos medicinos bibliotekos kolekcijai dovanuoja autoriai, jų artimieji, bičiuliai kolekcininkai. Įtraukti ir ekslibrisai, aptikti įklijuoti bibliotekos knygoje, re-produkuoti ekslibrisų parodų

kataloguose, kituose leidiniuose, kurie suteikia istorinių žinių.

Iš ekslibrisų, surinktų per pastarąjį dešimtmetį (nuo 2014 m.), į šį katalogą įtraukta per 200 mažosios grafikos kūrinių, sukurtų 59 autorių. Neįtraukti tie kūriniai, ku-

rie jau buvo spausdinti leidiniuose „Ekslibrisai gydytojams“ (2017), „Ekslibrisai Eugenijai Šimkūnaitei“ (2021) ir „Kryžiažodis medicinai“ (2024). Kai kurių darbų autorystė kol kas nėra nustatyta, tačiau jie taip pat įtraukti į katalogą. Tikėtina, kad tęsiant paieškas pavyks nustatyti autorių ir duomenis apie darbą. Mažosios grafikos darbuose, sukaupuose 2014–2025 m., atsispindi per 150 Lietuvos medikų, jų profesinė priklausomybė bei skirtingų autorių įvairiapusiška meninė išraiška. Kaip yra pastebėjęs ne vienas ekslibrisų kūrėjas, norint mažame grafikos kūrinyje sutalpinti mintį ar idėją apie žmogų, reikia didelės išmonės.

Noris pasidžiaugti, kad ir Lietuvos medikai bando jėgas kurdami ekslibrisus sau ir savo artimiesiems. Tarp jų – gydytojai Asta Grigaliūnienė, Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė, Kazys Barniškis, Egidijus Nemanis, Audrius Plioplis. Tikimės, kad ateityje atsilięps ir daugiau ekslibrisus kuriančių medikų. Ir visai nesvaru, kiek tų knygų ženklų bus sukurta.

Malonu pastebėti, kad, palyginti su kolekcijos ištašomis, medikų bendruomenės susidomėjimas knygos ženklų gerokai išaugo.

Nukelta į p. 8

Atkelta iš p. 7

Tai liudija ir kai kurių ekslibrisų savininkų aprašymai, pateikiami šalia eksponuojamų darbų. Kaip gražiai knygos ženklą prasmė atskleista šviesaus atminimo profesorius Alvydo Laiškonio žodžiuose: „... pas bukinistą nusipirkau tarpukaryje išleistą knygą su žinomo Vytauto Didžiojo uni-

versiteto profesoriaus ekslibrisu. Pagalvojau, kad knygos pergryvena jų turėtojus ir lieka aktualios kelioms kartoms. Be to, malonu prisiminti tos knygos savininką.“ Tuomet neišdrįsau paklausti, kokio asmens buvo įklijuotas knygos ženklas, o pats profesorius kažkodėl nepaminėjo. O gaila. Iš tarpukario Lietuvos medikams skirtų ekslibrisų pavyko aptikti

labai nedaug gydytojams skirtų ženklų.

Medžiaga kataloge pateikiama įprastine autorių abėcėlės seka. Pridedamos ekslibrisų adresatų pavardžių ir institucijų pavadinimų rodyklės, taip pat publikacijų sąrašas, skirtas norintiems išsamiau susipažinti su Lietuvos medicinos bibliotekoje sukaupta kolekcija „Lietuvos medicina“, jos

sklaida, parodomis ir kitais renginiais, susijusiais su medicinos knygos ženklais.

Maloniai kviečiame dalintis informacija apie Lietuvos medikus ir mediciną knygos ženkluose.

Lietuvos medicinos bibliotekos patarėja informacijos sklaidos klausimais Regina Vaišvilienė

Vilniuje – diskusija apie vaistų prieinamumą ir pasirengimą krizėms

Lietuvos, Latvijos ir Estijos sveikatos ministerijų atstovai Vilniuje aptarė, kaip trys Baltijos šalys bendradarbiaudamos gali geriau pasirengti krizėms ir užtikrinti gyventojams būtinų vaistų prieinamumą bet kokiomis aplinkybėmis.

Pasak sveikatos apsaugos viceministro Daniel Naumovo, pastarųjų metų patirtis rodo, kad vaistų tiekimo saugumas

turi būti planuojamas iš anksto, o regioninis bendradarbiavimas tampa ypač svarbus.

„Vaistų prieinamumas krizės metu nėra savaime suprantamas dalykas. Todėl turime ne tik dalintis patirtimi, bet ir kartu ieškoti sprendimų, kurie realiai veiktų ir leistų greičiau reaguoti sudėtingose situacijose“, – kalbėjo sveikatos apsaugos viceministras.

Aukšto lygio darbo grupės susitikime daug dėmesio skirta farmacijos sektoriaus pasirengimui – aptarti gamintojų, didmeninio platinimo įmonių ir vaistinių vaidmenys, vaistų rezervų kaupimo bei kiti aktualūs klausimai.

Antroje susitikimo dalyje daug dėmesio skirta civilinio ir karinio sektorių bendradarbiavimui. Aptartos gerosios praktikos ir ky-

lantys iššūkiai, bendrų mokymų ir veiklų galimybės.

„Glaudesnis regioninis bendradarbiavimas yra vienas svarbiausių veiksnių, stiprinant sveikatos sistemų atsparumą ir pasirengimą galimoms krizėms“, – susitikimą apibendrino sveikatos apsaugos viceministras Skirmantas Krunkaitis.

SAM informacija ir nuotrauka

